

ASPECTE ALE PRESEI ROMANEȘTI DIN EXIL

(cu referire la presa din SUA și din Israel)

Ilie RAD

Abstract

The paper attempts to approach some of the aspects of Romanian exile press, insisting on the publications in the US and Canada. The research is far from exhaustive, due to the impossibility of resuming in a limited number of pages the huge material of printed media in the two countries during a century but also due to the lack of complete collections of these publications in Romanian libraries.

The general radiography of the press in the two countries reveals the content of the publications, the contributions of important writers, analyses the newspapers during several political and social stages. The conclusion of the research is that these publications should be integrated in the national spiritual patrimony.

Preliminarii. Presa românească din exil reprezintă, la fel ca și literatura, o componentă de neignorată a culturii române. Studiile despre acest interesant fenomen mediatic sunt abia la început, din motive lesne de înțeles. Există din fericire, două excelente instrumente de lucru, care pot constitui punctul de plecare al unei cercetări privind presa românească din exil: *Enciclopedia exilului literar românesc* (2003), a lui Florin Manolescu, și lucrarea lui Aurel Sasu, *Cultura română în Statele Unite și Canada* (1993), care conțin (ambele) un inventar destul de bogat (dar incomplet) al publicațiilor din exil. De asemenea, și clasică lucrare a lui Ion Hangiu, *Dicționar al presei literare românești* (1987) oferă date despre numeroase publicații românești apărute în străinătate.

De altfel, ar fi posibil ca începuturile presei în limba română să fie făcute chiar de publicațiile din exil (aici trebuie înțeles sensul cuvântului *exil*). De pildă, *Crestomaticul românesc*, din 1820, editat de Teodor Racocce, a apărut la Cernăuți, care era atunci capitala Galiției. *Biblioteca românească* (1821-1834), coordonată de Zaharia Carcalechi, a apărut la Buda, iar *Fama Lipschii* (pentru Dacia) (19 mai - nov. 1827) a apărut la Leipzig, în Saxonia.

Românii din exil au tipărit ziare mai întâi pentru a se exprima în limba lor maternă. Aceste publicații au fost „un exercițiu de limbă de credință”. S-ar putea spune, un exercițiu de românism la mai multe mii de kilometri de țară. A fost, apoi, un mod de a comunica, de a lupta împotriva uitării”, scria Aurel Sasu, într-o lucrare dedicată presei din SUA și din Canada.

II. Presa românească din SUA. Cea mai bogată, mai puternică și mai variată presă românească din exil se înregistrează în SUA, datorită puternicei emigrații românești în această țară, mai ales la începutul secolului XX, dar și după terminarea celei de-a doua conflagrații mondiale. În excelenta sa lucrare, dedicată presei românești din SUA și Canada, Aurel Sasu înregistrează, doar în intervalul 1900-1989, peste 180 de publicații, numărul lor trecând de 200, dacă le luăm în calcul și pe cele apărute după 1989.

Prima publicație cunoscută până în prezent este *Curierul româno-american* (*The Romanian-American Messenger*), apărută la New York, în 1900, fiind scrisă în română și idiş, din care se păstrează un exemplar și la Biblioteca Academiei Române din București. *Curierul...* era o publicație a românilor evrei din America. Îi urmează săptămânalul literar-politic și economic, *Tribuna* (*The Tribune*), apărut în 1903, la Cleveland, Ohio, despre care Valerian D. Trifa spune că este „prima gazetă românească din America” (apud Sasu. p.

249). *Tribuna* (*The Tribune*) s-a tipărit numai în română, în ciuda titlului tradus și în engleză, ziarul definindu-și profilul ca fiind “literar-politic și economic”. Publicația dorea “numai și numai ca să dăm și să arătam lumii că și nația românească poate să facă și poate să aibă ceva. Căci, bine vedeți, iubiților frați, că toată nația are câte ceva, toată nația își dă silința ca să înainteze și, după cum vedeți bine, înaintează, căci ține unul la altul și puteți fi siguri că unde este unire și frățietate, acolo totdeauna este și învingere”. Ea vrea chiar să continue revista *Tribuna* de la Sibiu, care “au murit, fiind lovită de atâtea procese politice. Astăzi, încă o soră a ei să avântă într-o țară streină, liberă și aici vrea să lupte, să răzbune tot ce a suportat antemergătoarea foaie, să strige tuturor, să le deie de știre câte greutate și chinuri suportă românul”.

Publicația și-a încetat apariția doar după un an, din cauza moșii directorului ei, Liviu R. Prașca. Ziarul îndeamnă la unitate între românii din America, pe care îi sfătuiește să renunțe la ceară, bătaie și scandal, fiindcă numai unii românii vor putea lupta „contra capitalismului”: „luptăm ca să vă putem ajuta, ca să aveți o muncă ușoară, o plată bună și să fiți scutiți de asupririle capitalismului”. În fine, în 1904, apare o revistă manuscrisă, *La coș!* (cu variantă și în engleză, *The Waste Basket*), cu subtitlul „Revistă la care colaborează toată lumea (cu sau fără talent)”, „o publicație cu totul intimă, unde prietenii să comunice unii cu alții”.

Ziarul *America*, apărut tot la Cleveland, Ohio, în 1906, va deveni „cel mai important ziar românesc din America” (Sasu, p. 56), care apare și în prezent. În 1907, avea peste 11.800 de exemplare, ceea ce era un tiraj impresionant pentru vremea aceea, când comunitățile românești nu erau încă foarte numeroase, iar mulți români emigranți erau analfabeți. Desigur, timp de aproape o sută de ani, la conducerea acestei publicații s-au perindat mulți directori și proprietari, care i-au schimbat orientarea în funcție de personalitatea lor, dar și de nevoile momentului.

America are subtitlul “Organ al românilor din Statele Unite și în special al bisericilor gr.-or.”. În articolul programatic, intitulat *Către on. public român*, se spune: “S-a simțit lipsa ziarului acestuia pentru a putea înainta, progresa, atât în direcția culturală, cât și [în cea] materială [a] poporul[ui] nostru românesc./ O deosebită îngrijire și stăruință voi dezvolta pentru ca imigranții români din Statele Unite să-și poată zidi biserici./ Își va deschide coloanele sale orișicărui articol de interes național sau bisericesc./ Fîind un ziar pentru poporul muncitor, e de dorit ca toate articolele destinate lui să fie scrise într-o limbă cât se poate mai ușoară și mai la înțeles” (Sasu, 1993, p. 57). Într-un articol retrospectiv, din 1913, se spune: “Vom căuta să facem din acest ziar un informator care să aducă la cunoștința cetitorilor orice știre interesantă din America, din țările locuite de români, din România, precum și din țările vecine./ Vom căuta să se publice în acest ziar istoria noastră națională, astfel ca tot românul să cunoască istoria neamului său./ Vom căuta să se scrie în acest ziar articole cu subiecte instructive, educative și cari să dezvolte simțul de solidaritate și de iubire de neam între cetitorii acestui ziar./ Într-un cuvânt, vom năzui ca acest ziar să mulțumească toate cerințele unui ziar modern și, fără a se intitula ca singurul prieten al muncitorului român din America, să fie un organ care și el să contribuie la informarea și la educarea poporului român din America./ Cu acest gând și făgăduința că ne vom ține de cuvânt, intrăm cu hotărâre în al optulea an de viață” (Sasu, 1993, p. 58-59).

E de remarcat apoi faptul că acest ziar a tipărit, în intervalul octombrie 1917 – martie 1918, revista lunară *America literară* (*Literary America*), apărută pe hârtie de lux și în culori, ceea ce a făcut ca publicația să nu se poată menține.

În ceea ce privește periodicitatea, redactorul și proprietarul ziarului, preotul Moise Balea, spune că publicația “apare când am voie, bani și timp”. După cum arată Aurel Sasu, în primii ani, publicația și-a schimbat periodicitatea, proprietarii și colectivul redacțional. În general, așa cum recunoaște în articolul retrospective citat, “dacă, în decursul vremii, acei cari au scris la acest ziar au făcut și greșeli, trebuie să se ție în seamă că nu toți au fost ziariști de profesie, că nu toți au fost destul de pregătiți pentru greaua sarcină de a conduce un ziar al unei organizații” (apud Sasu, 1993, p. 58).

Din fericire, la Biblioteca Centrală Universitară “Lucian Blaga” din Cluj-Napoca există colecția acestui ziar, din anii 1925-1926. În 1925, acesta se considera “Organul oficial al Uniunii Societăților Române de Ajutor și Cultură din America” și ajunsese în anul XX de apariție, ceea ce este o dovadă că publicația avusese, cel puțin până la aceasta dată, o apariție neîntreruptă. Echipa redacțională este formată din I.N. Barbu, G. Stănculescu, Adam A. Prie, “business manager” fiind N.N. Boeriu. Ceea ce surprinde răsfoind acest ziar este faptul că el reflectă cu mare fidelitate realitățile românești, având în vedere, totuși, mijloacele de comunicare relativ modeste existente la data respectivă. Editorialele sunt semnate de I.N. Barbu și surprind, în general, actualitatea zilei. Foarte multe articole vorbesc despre intensificarea acțiunilor și propagandei bolșevice, nu numai în Europa, ci chiar și în America. Însuși Nicolae Iorga, într-un articol, atrage atenția asupra pericolului bolșevic. Numeroase articole relatează despre acțiunile revizioniste ale maghiarilor, despre reclamarea, de către Ungaria, a statului român la Liga Națiunilor, unde primește replica marelui ministru de externe, Nicolae Titulescu, dar și despre politica de deznaționalizare practică de Ungaria vecină. Ample reportaje vorbesc despre vizita Reginei Maria în America și despre primirea călduroasă de care s-a bucurat suverana României. Un titlu (*Fascism (în alte cuvinte bolșevism) în Italia*), din nr. 220/1925, punea semnul egalității, încă de atunci, între cele două regimuri totalitare. Ziarul publică dezbaterile din Parlamentul de la București, comentează apariția unor legi noi, relatează fapte din țară. În aceeași măsură, sunt reflectate realitățile americane, mai ales cele care i-ar putea interesa pe românii stabiliți în America (succesele realizate de unii români pe pământul american, fie ei sportivi, artiști, oameni de știință etc.), dar și evenimente în care au fost implicați românii (există un serial despre executarea, pe scaunul electric, a primului român acuzat că și-a ucis soția). Știrile politice sunt un atent seismograf al evenimentelor petrecute în Europa și în România. În articolul *Cum guvernează Mussolini*, este criticat faptul că premierul italian “a pus călușul cenzurii în gura presei italiene, așa că în țară nu mai apar acum decât ziarele aprobate de guvernul fascist”. Un alt articol vorbește despre înființarea, în 1924, de către Stalin, a Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (actuala autoproclemată republică Transnistria), în cadrul Republicii Socialiste Federative Ucrainene, pentru a contrabalansa mișcarea naționalistă ucraineană.

Numeroase articole polemizează cu ziarul *Românul*, dovedindu-se astfel, încă de atunci, cât de dezbinată este diaspora românească. Bine reprezentată este pagina de cultură, cu reproduceri din Eminescu, Iorga, Rebreanu, Coșbuc, Alecsandri, Aron Cotruș, Regina Maria, Maria Cunțan. Poezia *Cea de pe urmă noapte a lui Mihai Viteazul*, scrisă de D. Bolintineanu, este dată ca aparținând lui Petre Ispirescu, desigur, o eroare literară (nr. 9/1926). Din literatura străină, am reținut paginile din *Sonata Krentzer*, de Lev Tolstoi, ceea ce demonstrează că ziarul făcea distincție între politica sovietică și marea cultură rusă. Foarte prezent este Nicolae Iorga, cu *Scrisori către românii din America*, despre care ziarul informează, la un moment dat, că ar exista și în volum. Tot în paginile de cultură se consemnează moartea compozitorului clujean Gheorghe Dima, a lui Ioan Slavici, Alexandru Marghiloman ș.a. În afara unor articole, semnate de I.N. Barbu și D. Cuclin, ziarul merge pe reproduceri sau pe articole nesemnate. Numeroase articole popularizează

acțiunile USRA (Uniunea Societăților Române din America), fac reclamă la diferite produse (inclusive la țigări). În 1926, o companie avea ca logo viitoarea zvastică nazistă.

Câteva cuvinte despre limba ziarului. În general, ziarul este scris la nivelul limbii române literare din perioada interbelică, respectând toate particularitățile stilistice, ortografice și de punctuație ale acesteia (*cari*, *intențiuni*, *minunei* etc.). Interesante sunt influențele limbii engleze: *seaplan* (pentru *hidroavion*), *problemul* moral (în loc de *problema* morală, de la engl. *problem*), *metod* (pentru *metodă*, de la engl. *method*), *guarzi* (pentru gărzi de corp), surse *reliable*, *pus sub bond* (*cauțiune*) etc. Un articol are titlul *Safety week*. Sunt foarte puține articole în engleză, cel puțin în etapa consultată de noi. În 1925, ziarul are puține fotografii, numărul acestora crescând în 1926 și probabil și în anii următori, pe măsura dezvoltării tehnicii fotografice.

Tot în anul 1906 apare ziarul *Românul* (*The Romanian*), cu o continuitate de aproape două decenii. În doar câțiva ani a avut mai multe denumiri: *Lumea nouă* (1909), *Flamura* (1910), *Tulnicul* (1910), *Dreptatea* (1911) și din nou *Românul*. Numerotarea ziarului este continuă, schimbându-se doar locul de apariție, proprietarii și persoanele din redacție. În 1917, tipărește un supliment literar, artistic și științific, intitulat *Ilustrația*. G. Stănciulecu aprecia că ziarul nu a avut șanse de succes fiindcă a pornit la drum cu idei conservatoare, iar cei care știau carte erau puțini.

Având o structură de tip magazin (informații și știri din țară, publicitate, oferte de serviciu), ziarul *Românul* se transformă, în 1930, în revistă lunară, cu profil cultural, fiind una din primele publicații americane care începeau să se specializeze. În noua structură, revista va publica poezii populare, poezii culte și proză, în amănunt mai cu seamă scriitorilor români din țară (e vorba de reproduceri, nu de texte originale). De altfel, peste doi ani, respectiv în 1908, apare publicația *All Right*, „revistă humoristică-familiară”, al cărei scop va fi „curățirea moravurilor puțin rele de care suferă poporul nostru, totodată a aduce și voie bună în casa românului, cu cât bătrânii, cât și tinerii, măcar câteva momente să dea uitării necazurile și să petreacă timp” (Sasu, p. 53). Încă de pe acum avem de remarcat faptul că aceste publicații nu prea aduceau profit editorilor, nevoiți să suporte costurile tiparului din propriul salariu, cum face N. C. Zamfirescu, care părăsește redacția *Românului* („din unele chestii private”) și care cheltuiește pentru noua publicație umoristică „ultimul cent”, motiv pentru care el face, ca și alți directori de publicații, un apel la subscripții și abonamente, pentru a susține publicația.

O atenție specială în contextul presei americane trebuie să îi acordăm ziarului *Universul liber* (“Informații – Politică – Literatură – Artă – Morală – Sport – Umor”), apărut în anul 1985, la New York, al cărui editor a fost cunoscutul ziarist Aristide Buhoiu. Publicația își propune să reflecte “dragostea statornică pentru patria, cuvântul, cugetul și trecutul neamului românesc, deopotrivă cu admirația pentru libertatea și democrația americană, pentru valorile reale ale umanității”/ *Universul* nu servește interese de grup, nu este subordonat vreunui partid și nici nu e dirijat de guverne./ El se susține prin efort personal și are un singur scop: să fie de folos vorbitorilor de limba română, indiferent de nuanța lor politică, etnică sau religioasă./ Milităm pentru adevăr, onestitate și liberă exprimare a convingerilor, respingând extremismul de orice natură [...] Vom informa mereu despre situația din Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herța – pe care le vom socoti până la moarte pământuri românești –, vom dezbate dosarul istoric al Ardealului, Pactul de la Yalta și alte chestiuni de larg interes, inclusiv Drepturile omului”.

O altă observație care se impune este tenta religioasă care o au multe publicații: *America* (1906 – continuă), despre care am vorbit, se subintitula „Organ al românilor din Statele Unite și în special al bisericilor gr-or”, iar *Catolicul american* (1908-1909) este „Organ al Bisericii Române Gr.-Cat. din Statele Unite ale Americii de Nord”, având un profil preponderent creștin, fiind menit să suplinească lipsa preoților care puteau oficia în limba română. Explicația orientării greco-catolice se explică prin masiva emigrare de la începutul secolului, din Ardeal, unde religia predominantă, la români, era cea greco-catolică. În articolul programatic al altui ziar, *Apostolul* (1908), se scrie: „Greu blestem ne-a mai ajuns și pe noi ceștia, cari am părăsit vatra părintească, mâncând pâinea cu amar a străinătății”. O dimensiune specială a presei americane o reprezintă componenta umoristică: *All Right, Calicul (The Vagabond)*, *Calicul american*, *Calicul nou*, *Urșica* (1915), *Vagabondul (The Tramp)* (1925) sau ziarele cultelor neoprotestante, cum ar fi *Semnele timpului*, periodic al Sectei Penticostarilor români din Dearborn, Michigan.

Alte ziare apărute în diferite localități din SUA: Anaheim: *Clipa* (1991-1994); Chicago: *Curierul (The Messenger)*, (1980-1986), *Renașterea Bucovinei* (1993), *Curierul* (1980-1986); Cleveland, Ohio: *America* (1907-1980), *America literară* (1918), *Calendarul național al ziarului “America”* (1912-1970), *Foaia interesantă* (1917), *Rarăul* (1947), *Tradiția românească* (1992); Detroit, Michigan: *Adevărul* (1978-1979), *Credința* (1952-1989), *Credința* (1972), *Deșteptarea* (1914-1924), *Gândire și suflet* (1979), *Noi* (1970-1971), *Progresul* (1916-1921), *Tribuna* (1923-1948); Gaithesburg: *Meridian* (1991); New York: *Acțiunea românească* (1971-1979), *Almanahul “Miorița noastră”* (1990), *Curierul american* (1923-1924), *Curierul româno-american* (1990), *Dreptatea* (1974-1989), *Ecoul american* (1924), *Exilul solidar* (1972-1980), *Libertatea* (1982-1987), *Lumea liberă* (1988-1989), *Lumea literară românească* (1988-), *Miorița noastră* (1991), *Pribeagul* (1911), *România* (1964-1969), *România nouă* (1920), *România pretutidneni* (1982-1983), *Românul* (1951-1963), *Steaua noastră* (1912-1920), *Universul* (1985-1989), *Universul liber* (1985); Norcross: *Origini* (1997-); Jackson, Michigan: *Solia* (1989); Michigan: *Însemnări* (1960), Philadelphia, Pennsylvania: *Agora* (1987-1993); Pittsburg, Pennsylvania: *Drum* (1966-1983); San Diego, California: *Buletinul Institutului Român de Cercetări Istorice din California* (1989-1991); Washington: *Monitorul Comitetului Național* (1952-1953); Los Angeles, California: *Journal of the American Romanian Academy of Arts and Sciences* (1984-1994), *Românul liber* (1986-).

Presa din Israel. O puternică presă în limba română avem în Israel, mai ale după plecarea masivă a evreilor din România în țara Sfântă: *Revista mea* (din 1953), *Minimum*, *Viața noastră* (din 1960), *Izvoare* (1974), *Orient Express*, *Ultima oră*, *Facla Magazin*, *Haționut*, probabil mai sunt și altele.

Câteva cuvinte despre unele din aceste reviste. *Revista mea* a fost întemeiată, cum spuneam, în anul 1953, fiind una din primele publicații de limba română din Israel. În 2007, colectivul redacțional al revistei arată astfel: redactor-șef – George Farkaș; secretar general de redacție – Paul Schweiger, fost profesor la Facultatea de Filologie din Cluj, colaborator și la ziarul *Viața noastră*. Redacția este formată din: I. Știru, Paul Kedar, Olivia Weiss, Ava, Geta Forschmidt. Revista are 80 de pagini și formatul unui supliment, cum au unele cotidiene românești. Ceea ce o deosebește din start de alte publicații generaliste este numărul mare de pagini dedicate literaturii. Se publică mai ales proză, scrisă nu totdeauna de autori foarte cunoscuți. Editorialele, pe teme politice, aparțin lui I. Știrbu. Revista publică numeroase reportaje, în special din locuri exotice de pe glob, știri și informații din România, articole despre cunoscute personaje biblice, programul posturilor de televiziune

din Israel, precum și al programului PRO TV Internațional, care se poate recepționa și în Israel, aspecte din viața vedetelor, sfaturi practice, rețete culinare, rebus, glume etc. Fiecare număr are suplimentul *Oglinda*, dedicat vieții de familie. În fiecare număr se publică pagina intitulată “Viața veselă”, majoritatea glumelor având aluzii sexuale: “În clipa în care mirii se pregătesc să intre în biserică, viitorul soț șoptește prietenilor: – Fac pariu pe un milion de șekeli că e virgină! / Mireasa îl privește cu reproș și-i răspunde în șoaptă: / – Nici nu ne-am cununat încă și începi să arunci cu banii pe fereastră!” sau: “În tramvai e îmbulzeala. La un moment dat, un bărbat îi spune femeii care stă lângă el, lipită: / – Doamnă, vă rog țineți-vă de bara de sus, fiindcă aia de jos coboară în stație!”. Desigur, unele glume pot avea și alte aluzii: “Un renumit avocat dictează secretarei o scrisoare către un alt avocat. / – Cum să încep? întrebă secretara. Să scriu <<Stimate domnule>>? / – De ce <<Stimate>>, că doar e un pungaș notoriu. Nu, mai bine să folosim o formulă simplă: <<Dragă colega>>”.

Ziarul *Viața noastră* a fost înființat în anul 1960. În prezent, acesta are următoarea componență redacțională: redactor-șef: Nando Mario Varga; redactori principali: Martin Marcus, Teodor Răileanu, Tomer Lengovici, I. Știru și Petre Iancu (din Germania). Ziarul abordează, într-o manieră extrem de critică, realitățile din Israel, ca și cele din România. Problema palestiniană, a Holocaustului, greutățile cu care se confruntă comunitățile de evrei din România, situația cimitirelor și a sinagogilor în țările europene părăsite de evrei, despăgubirile acordate urmașilor celor decedați în Holocaust, reacțiile antisemite din România și din lume, evocarea unor personalități ale lumii evreiești etc. ocupă un spațiu adecvat în fiecare număr al ziarului, la care se adaugă pagini de umor, cuvinte încrucișate, programele de televiziune din Israel, toate formând un ziar dinamic, atractiv, pe gustul cititorilor săi. Dintre numele cele mai întâlnite în paginile ziarului amintim câteva: Paul Schveiger, care susține, în fiecare număr, o amplă “cronică de lectură”, cu recenzarea celor mai importante cărți apărute în România, dar și în străinătate, mai ales a acelor care au legătură cu problematica evreiască. Semnalăm apoi reportajele lui Eddy Grossmann, analizele lui Shaul Carmel, dar și seriile semnate de Paul Leibovici, Sigi Sonntag, Robert Schwartz, Liana Saxone-Horodî ș.a.

Trebuie să spunem câteva cuvinte despre *Minimum*, “revista oamenilor inteligenți”, care apare la Tel Aviv, sub conducerea lui Alexandru Mirodan, scriitor plecat din România. În articolul programatic, Al. Mirodan afirmă că revista urmează să fie lansată “când se sărbătorește Pesahul, simbol al libertății, și cu câteva săptămâni înainte de <<Ziua Independenței>>, așa încât publicația va fi a libertății și a independenței”. Fiind o revistă cu un pronunțat caracter literar, ea publică multă literatură, mai ales că în Israel imigraeră între timp un mare număr de scriitori evrei din România (Al. Mirodan însuși, apoi Virgil Duda, Alexandru Sever, Marius Mircu, Elena Tacciu).

Se constată, în paginile acestor publicații din Israel, o mare diversitate tematică, faptul că aproape toate au un profil de magazin, ceea ce răspunde, desigur, interesului cititorilor. Sunt foarte bune comentarii și analize politice, pagini de literatură, polemici, articole documentare, impresii de călătorie, interviuri, sfaturi practice, articole tratând probleme ale sănătății, rețete culinare, curiozități științifice, nelipsite pagini de umor, caricaturi, cuvinte încrucișate etc. Multe alte articole reflectă aspecte ale Holocaustului, aspecte din viața comunităților evreiești din România, probleme ale situației internaționale, cu referire, desigur, mai ales la situația tensionată din Israel și din teritoriile palestinieni.

Sub aspect lingvistic, această presă în limba română este, în general, foarte bine scrisă, mai bine decât multe publicații provinciale din România, ceea ce poate fi considerată o performanță, având în vedere depărtarea de țara de origine. Greșelile de

tipar sunt destul de rare, iar vocabularul este deosebit de bogat. Sunt unele cuvinte mai greu de înțeles pentru cititorii din România, mai ales neevrei, ca urmare a introducerii unor “ebraisme” în limba română: *ashkenaz* (evreu originar din Europa centrală sau de răsărit), *sefard* (evreu descendent al celor exilați din Spania de Inchiziție), *Zabal*, *Şabak*, *hamet*, *miluim*, *a alia*, *kibuț* (un fel de *kolhoz*), *alia* (emigrare în Israel), *hanuca*, *aliana*, dar ele devin inteligibile după o frecventare mai îndelungată a acestei prese. Într-un alt articol a fost folosit termenul *soldată*, explicabil prin faptul că, în Israel, și fetele trebuie să facă armată. E de remarcat apoi diversitatea de opinii, ceea ce arată că Israelul este o democrație adevărată. Sunt publicate știri care la noi ar fi fost considerate secrete militare, dar în Israel au putut să apară: așa este știrea referitoare la faptul că 600 de rezerviști au preferat să meargă în închisoare decât să servească în teritoriile palestiniene sau că dintr-un depozit al armatei ar fi dispărut mai multe rachete! Un deputat din Knesset, Parlamentul Israelului, Ahmed Tibi, era consilierul politic al lui ...Yasser Arafat, considerat aici un terorist, deși acesta din urmă a declarat că „se va comporta față de Israel ca și profetul musulman Mahomed față de tribul Kureiși: pe de o parte, discipul și tergiversări, pe de altă parte, gășirea unei ocazii pentru a-l distruge” - cf. *Ultima oră* (an 7, nr. 1885, 20 apr. 2001, p. 11). Doar la capitolul punctuație aș avea ceva de reproșat presei de aici (virgulă între subiect și predicat sau între predicat și complementul direct, absența virgulei acolo unde prezența ei este absolut obligatorie etc.). De asemenea, în *Revista mea* (nr. 1979, 6 apr. 2001, p. 7), am constatat o inadverțență între titlul unui articol și conținutul acestuia: sub titlul *Ion Iliescu moștenește conacul familiei Lipatti*, se menționa faptul că respectivul conac a revenit doctorei Liliana Ciocârlan Pavelescu, e adevărat, o simpatizantă a ...stângii, dar fără legătură directă cu Ion Iliescu!

“O caracteristică importantă a presei israeliene de limbă ebraică – scrie Paul Schweiger – copiată deliberat sau nu și de cea de limba română (etc.) din Israel este relativ apăsata eterogenitate ideologică și politică a paginilor, când, alături de un articol exprimând puncte de vedere din cele mai conservatoare, aflându-se un material care exprimă poziții polar opuse. O consecință a experienței noastre cu diferite extremisme din țara noastră de baștină face ca în presa israeliană de limbă română să existe ceva mai puține formulări extremiste (chiar dacă uneori ele reușesc – în mod regretabil – să depășească o anumită strict necesară autocenzură) (Schweiger, 2007, p. 388).

Concluzie. Presa românească din exil reprezintă un capitol important al culturii noastre, care își așteaptă încă dreapta evaluare și integrarea deplină în patrimoniul nostru de valori. Problema cea mai importantă este aceea a colecțiilor acestor publicații, care nu se prea găsesc în bibliotecile din România, pentru a fi cercetate (mai ales cele apărute în timpul regimului comunist).

BIBLIOGRAFIE:

- Cubleșan, Constantin, *Întâlnire cu Vintoilă Horia*, în *Excelsior*, an II, nr. 6, 2003, p. 68-73.
 Hangiu, I., *Dicționarul presei literare românești. 1790-1990*. Ediția a II-a revizuită și completată, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996.
 Lepa, Ioan, *Presa română din America*, în *America*, XXV, nr. 204, 2 septembrie 1930, p. 1, 3.
 Manolescu, Florin, *Enciclopedia exilului literar românesc, 1945-1989*. Scriitori, reviste, instituții, organizații, Editura Compania, București, 2003.
 Sasu, Aurel, *Cultura română în Statele Unite și Canada*, I. Presa, Editura Fundației Culturale Române, București, 1993.

Schveiger, Paul, *Presa israeliană de limba română*, în Ilie Rad (coordonator), *Secvențe din istoria presei românești*, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2007.

G. Stănculescu, “*America*” *la 25 de ani: 1906-1930*, în *America*, an XXV, nr. 203, 29 august 1930, p. 2.

Trifa, D. Valerian, “*Solia*”. *Istoria vieții unei gazete românești în America*, Published by the Romanian Orthodox Episcopate of America, Detroit, 1961.